

szociológus; *Alain Finkielkraut*, filozófus, akadémikus; *Renée Fregosi*, filozófus és politológus; *Jasmine Getz*, egyetemi oktató; *Jacques Gilbert*, egyetemi tanár; *Marc Goldschmit*, filozófus; *Philippe Gumpowicz*, egyetemi tanár; *Claude Habib*, egyetemi tanár és publicista; *Noémie Halioua*, újságíró; *Marc Hersant*, egyetemi tanár; *Marie Ibn Arabi*, okleveles filozófiatanár; *Pierre Jourde*, író; *Gaston Kelman*, író; *Alexandra Lavastine*, filozófus; *Françoise Lavocat*, az összehasonlító irodalom tanára; *Barbara Lefebvre*, oktató és publicista; *Jean-Pierre Le Goff*, szociológus; *Damien Le Guay*, filozófus; *Noëlle Lenoir*, a Párizsi ügyvédi kamara tagja; *Anne-Marie Le Pourhiet*, a közjog tanára; *Laurent Loty*, CNRS kutató; *Catherine Louveau*, professor emeritus; *Yves Mamou*, újságíró; *Laurence Marchand-Taillade*, a Világi szféra elnöke; *Jean-Claude Michéa*, filozófus; *Isabelle Mity*, okleveles tanár; *Yves Michaud*, filozófus; *Franck Neveu*, egyetemi nyelvész-tanár; *Pierre Nora*, történész és akadémikus; *Fabien Ollier*, a QS? kiadó igazgatója; *Mona Ozouf*, történész és filozófus; *Patrick Pelloux*, orvos; *René Pommier*, egyetemi oktató és publicista; *Céline Pina*, publicista; *Monique Plaza*, pszichológiai doktor; *Michaël Prazan*, filmrendező és író; *Charles Ramond*, egyetemi oktató és filozófus; *Philippe Raynaud*, egyetemi oktató és politológus; *Dany Robert-Dufour*, egyetemi oktató és filozófus; *Robert Redeker*, filozófus; *Anne Richardot*, egyetemi docens; *Pierre Rigoulot*, publicista; *Jean-Pierre Sakoun*, a Világi köztársaság bizottság elnöke; *Philippe San Marco*, publicista; *Boualem Sansal*, író; *Jean-Paul Sermain*, a francia irodalom egyetemi tanára; *Dominique Schnapper*, politológus; *Jean-Eric Schoettl*, jogász; *Patrick Sommier*, színházművész; *Véronique Taquin*, tanár és publicista; *Jacques Tarnero*, kutató és publicista; *Carine Trévisan*, egyetemi irodalomtanár; *Michèle Tribalat*, demográfia-kutató; *Caroline Valentin*, ügyvéd és vezércikkíró; *André Versaille*, író és kiadó; *Ibn Warraq*, író; *Aude Weill Raynal*, ügyvéd; *Yves Charles Zarka*, egyetemi filozófiatanár.

(*le Point*)

Steven Radelet

Ítéletnap téveszmék

Mi adhat okot optimizmusra egy borúlátó korban?

Gregg Easterbrook: *It's Better Than It Looks* ('Jobb, mint ahogy kinéz' PublicAffairs, 2018, 352 oldal), Hans Rosling: *Factfulness* ('Tényszerűség' Sceptre, 2018, 352 oldal) és Steven Pinker *Enlightenment Now* ('Felvilágosodás most' Viking, 2018, 576 oldal) című könyveinek recenziója

Ha napjainkban belepillantunk egy újságba, csak a bajokat soroló litániákat találunk, háborút, bűnözést, betegséget, terrorizmust és környezeti katasztrófákat, mindezt a piaci kapitalizmus és a liberális demokrácia közelgő összeomlásáról szóló jóslatok közé beékelve. Amerikai politikusok – Donald Trumppal a jobboldal élén, és Bernie Sanders vermonti szenátorral a baloldalon – egyaránt arra figyelmeztetnek, hogy az Egyesült Államok és a világ a vesztébe rohan.

Tényleg vannak megoldandó problémák a világon. Ugyanakkor szinte bárhogyan is nézzük, az élet csaknem valamennyi szempontból egyre jobbá válik a legtöbb ember számára. A háborúk és a fegyveres konfliktusok száma közel van a történelmi mélyponthoz. Az emberek hosszabb és egészségesebb életet élnek, és iskolázottabbak, mint valaha. A legtöbb család magasabb jövedelmet élvez, mint ezelőtt bármikor a történelemben. Az utóbbi két évtizedben világszerte egymilliárd embert sikerült kiemelni a mélyszegénységből, és bár sok nyugati országban nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek, a földgolyón ma egyenletesebbek a jövedelmek, mint ahogy ez századokon keresztül volt. Még soha nem éheztek ilyen kevesen, és a világ ma több élelmiszert termel, mint amennyire szüksége van. A nők számára kitárult a lehetőségek tárháza, a demokrácia elterjedtebbé vált, és az alapvető emberi jogokat minden eddiginél szélesebb körben tartják tiszteletben. Az elektromosság, az autók, az internet, a modern gyógyszerek és az egyszerű

kényelmi megoldások a legtöbb ember életét jóval könnyebbé tették, mint az valaha elképzelhető lett volna dédnagyszüleink számára. S miután az effajta jótétemények évszázadokon át főként csak a Nyugat kiváltságai voltak, az 1980-as évektől kezdve elterjedtek az egész világon – nemcsak Kínában és Indiában, hanem Brazíliában, Chilében, Costa Ricában, Ghánában, Indonéziában, Malajziában, Mongóliában, Mozambikban, Peruban, a Dél-Afrikai Köztársaságban, Dél-Koreában és még tucatnyi más országban is.

Az uralkodó pesszimizmus közepette – főként a Nyugaton – kevesen vannak tudatában e fejlődés mértékének. Ez a fajta tudatlanság nem elhanyagolható tény. Mivel, mint e három fergeteges könyv – Gregg Easterbrook: *It's Better Than It Looks* ('Jobb, mint ahogy kinéz'), Hans Rosling: *Factfulness* ('Tényszerűség') és Steven Pinker *Enlightenment Now* ('Felvilágosodás most') című művei egyértelművé teszik, ez a fejlődés lehet, hogy folytatódik, de nincs rá teljes biztosíték; ha az emberek nem ismerik el azokat az intézményeket és azt a politikát, amelyek ezt a sikert előidéztek, a polgárok és a döntéshozók nagyobb valószínűséggel hagynak fel velük a jövőben. A folytatás biztosításához nélkülözhetetlen, hogy teljességgel megértsük ezt a példátlan előrelépést az emberi fejlődésben.

Nézd mindig az élet napos oldalát

Easterbrook, a *The Atlantic* újságírója, főként az Egyesült Államokra összpontosít, miközben az egész világra igaz törvényszerűségeket is vizsgál. Azt szeretné megmagyarázni, hogy miért vált országuk politikája ennyire borúlátóvá ilyen mértékű gazdasági jólét idején. Nézetei szerint Trump azért járt sikerrel 2016-ban, mert meggyőzte a választóit, hogy az ország az összeomlás szélén áll: a gazdaság romokban van, határait előzönlik az illegális bevándorlók, városaikban virágzik a bűnözés. Nem számított, hogy ezeknek a dolgoknak egyike sem volt igaz. Ezekért a hazugságokért Trump inkább elismerést kapott, mivel megmondta „úgy, ahogy van”. Easterbrook megjegyzi, hogy Sanders ugyanerre az érzületre játszott rá,

amikor azt állította, hogy az országban mindenki számára egyre rosszabb a helyzet, kivéve a leggazdagabbak szűk körét.

Easterbrook olyan válsághelyzetek leírásával támadja meg ezt a borúlátó gondolkodást, amelyeket volt hírmagyarázók beharangoztak, de aztán soha nem következtek be: az emberiség nem éhezett, és nem fogyott el az energia; nem szabadultak el szörnyű járványok; a légszennyezéstől nem vált belélegezhetetlenné a levegő, vagy ihatatlanná a víz; valamint a diktátorok megjósolt hatalomátvétele sem következett be. Épp az ellenkezője történt. A technika, ahelyett, hogy megsemmisülést hozott volna, az emberi élet szinte minden területét könnyebbé és biztonságosabbá tette. Az Egyesült Államokban 1993 óta csaknem 30 százalékkal csökkent az erőszakos bűncselekmények száma. Sok amerikai – főként kisebbségek és nők – nagyobb szabadságot élvez, mint valaha. Ugyanítt a légszennyezés jelentősen visszaesett az utóbbi ötven évben: az ólomszint 99 százalékkal ment lejjebb, a szénmonoxid 77, a szmog pedig 33 százalékkal. A világ alultáplált lakosságának aránya 50 százalékról 13-ra esett vissza az 1960-as évek óta. A második világháború és 1990 között átlagosan tíz katonai államcsíny történt évente; azóta évente körülbelül hármat hajtanak végre, mivel demokráciák váltották fel a diktatúrákat.

Easterbrook elismeri, hogy nem minden téren mennek jól a dolgok. Az Egyesült Államoknak és más országoknak meg kell küzdeniük a klímaváltozással, az egyenlőtlenséggel és egyéb fenyegetésekkel. Fő érvként azonban azt hozza fel, hogy ezeknek a problémáknak a megoldásához a világnak fel kell ismernie sikereit, és le kell szűnie a helyes tanulságokat abból, hogy ezeket miként érte el. Visszavág azoknak, akik naivitással keverik össze az optimizmust. „Az optimizmus – írja – az a meggyőződés, hogy a problémák megoldhatók, ha valamennyien nekigyürközünk és munkának látunk.” Egy egész fejezetet szentel a klímaváltozásnak, egy másikat pedig az egyenlőtlenség leküzdésének.

Easterbrookot nyilvánvalóan elkészeríti ez a sokakat jellemző rövidlátás. Nagymértékben a médiát teszi felelőssé, ahol a véres sztoriknak

van hírértéke, és részben a politikusokat, akik a legsötétebb színben tüntetik fel ellenfeleiket, szinte mindent kudarcnak könyvelnek el, és visszasírják a megszipított múltat. A kutatóközpontok és a kormányügynökségek „hajlamosak baljóslatú kijelentéseket tenni, mert azok indokolják a további támogatásokat” – mondja. A demográfiai változások is hozzáadnak ehhez a borúlátáshoz: a nyugati társadalmak elöregedőben vannak, és Easterbrook szerint az idősebb embereknek többnyire komorabb a világlátása. Továbbá azt állítja, hogy ez részint benne rejlik az emberi természetben: „Az emberek a legrosszabbat akarják hinni a társadalomról.”

Az adatok nem mindig támasztják alá meggyőzően a szerző érveit. Például, nem meggyőző az az állítása, hogy az Egyesült Államokban a középosztály vásárlóereje gyorsabban nő, mint azt a legtöbb elemző hiszi, és felhozott idézetei sem igazolják ezt. Másutt olyan adatokkal szolgál, amelyek hihetőnek tűnnek, de nincsenek kellőképpen dokumentálva, ami nem tesz jót elemzésének.

Easterbrook fő következtetéseivel magával ragadja az olvasót, azonkívül mestere az írásnak. A kételkedők meggyőzéséhez azonban valamennyi tény és számadat átfogó dokumentálása kívántatik.

Semmittudók

A *Factfulness* ('Tényszerűség') című könyvében Rosling ezt a hiányt akarja pótolni. Épp annyira tanácstalanul áll a fejlődés általános félreértelmezése előtt, mint Easterbrook. Hogyan láthatja ilyen sok ember ennyire tévesen a világot? – tűnődik. Ola fiával és Anna menyével közösen írt könyvében azokra a többéves kutatási tapasztalatokra támaszkodik, amelyeket Stockholmban a nemzetközi egészségügy professzoraként szerzett; életpályája nem sokkal a könyv megjelenése előtt szakadt félbe hirtelen halála miatt. „Ez a könyv – írja – a legutolsó csata, amelyet a romboló hatású világméretű tudatlanság leküzdését célzó, egy életem át tartó küldetésem során vívok.”

Rosling felméréseiben emberek ezreinek tett fel egyszerű kérdéseket a világot jellemző tendenciákról. Az eredmények azt mutatják,

hogy az emberek nem pusztán tájékozatlanok, hanem rendszeresen hajlamosak a borúlátásra. 2013-ban Rosling megkérdezte, hogy mi történt a világ népességének mélyszegénységben élő részével a megelőző húsz év folyamán, és három válaszlehetőséget kínált fel: csaknem megduplázódott, ugyanaz maradt, illetve majdnem a felére csökkent. Ha az emberek csak véletlenszerűen tippeltek volna, körülbelül egyharmaduk eltalálta volna a helyes választ (csaknem megduplázódott). De mindössze hetven százaléka adott helyes választ. Rosling megkérdezte, hogy az egyéves gyerekek milyen arányban lettek beoltva különböző betegségek ellen, és megint csak három lehetőség közül lehetett választani: 20 százalék, 50 százalék, illetve a helyes 80 százalék közül. Ezúttal a válaszadók 13 százaléka döntött helyesen. Az emberek nemcsak téves válaszokat adtak sorjában a kérdésekre. Állhatatosan azt bizonyították, hogy a világ állapotát a ténylegesnél sokkal rosszabbnak ítélik meg.

Rosling célja nem pusztán az volt, hogy tényekkel szolgáljon, bár bőséggel kínálja őket. Azt akarja, hogy az emberek megváltoztassák a gondolkodásmódjukat, hogy pontosabb legyen a világlátásuk, és hogy több eszköz legyen a kezükben a problémák megoldásakor. Könyvét tíz olyan emberi ösztön köré építi, amelyek inkább katasztrófákat láttatnak az emberekkel, semmint előrelépést. A „félelem ösztöne” például az evolúció során kifejlesztett tulajdonság, amely segít az embereknek a veszély elkerülésében, de olyan ritka eseményektől való megmagyarázhatatlan félelem felé is taszíthatja őket, mint például a csepátámadás és a villámcsapás. Ezzel az ösztönnel magyarázható a sajtót uraló állandó válsághangulat is, amely az emberek szorongását használja ki. „Azok a félelmek, amelyek valamikoron segítették őseinket az életben maradásban, ma megélhetést adnak az újságíróknak.” Egy másik emberi vonás a „választóvonal-ösztön”, amely alapján a világot a „mi” és „ők” kategóriáira osztjuk, és sokkal nagyobb különbségeket képzelünk magunk és mások közé, mint ahogy azok a valóságban léteznek.

Rosling azt állítja, hogy ezek az ösztönök leküzdhetők azáltal, hogy tudatosan megtanulunk „tényszerűek” lenni: megvizsgáljuk az

adatokat, résen vagyunk a fenyegető végzetéről szóló történetek hallatán és kételkedve szemléljük a gyors megoldásokat, miközben próbáljuk megérteni azt a valóságot, amely az egyszerű átlag és a szélsőségek mögött rejlik. A „tényszerűsége” épülő gondolkodásmóddal nézetei szerint kordában tarthatjuk negatív ösztöneinket, pontosabb képet alakíthatunk ki a világról, és tehetünk a jobbítása érdekében is.

A csodák kora

Bár Rosling bőséges anyaggal igazolja, hogy mit nyert ezáltal a világ, nem foglalkozik az alapvető kérdéssel: mindenekelőtt mivel magyarázható mindez a fejlődés? Pinker pszichológus-professzor megkísérli a válaszadást. Az *Enlightenment Now* ('Felvilágosodás most') a legátfogóbb és leginkább lebilincselő a három könyv közül. Pinker gazdag történelmi anyagot kínál benne az emberi fejlődés mutatóinak széles skálájáról. Átlagosan körülbelül százszor olyan gazdagok vagyunk, mint kétszáz évvel ezelőtt. Az elmúlt évszázadban az intelligenciatesztek eredményei elképesztő sebességgel évtizedenként három ponttal emelkedtek. Az általánosan javuló biztonságnak köszönhetően az amerikaiak 90 százalékkal kevesebb eséllyel halnak meg tüzesetben vagy áramütés következtében, mint száz évvel ezelőtt. Ugyanebből az okból kifolyólag 1921 óta több mint 95 százalékkal csökkent az autóbalesetekben meghaltak száma a megtett kilométerekhez viszonyítva. A harctereken évente szedett áldozatok száma világszinten 75 százalékkal esett az 1980-as évek óta (bár újabban emelkedett a szíriai háborúnak köszönhetően). Pinker kiemeli, hogy milyen széles körben élvezhetők ezek a nyereségek, és felhívja a figyelmet a sebességre, amellyel a gazdag és szegény országok közt tűnnek el a jóléti különbségek. Például, az 1950-es évek óta a világ valamennyi országában csökkent a gyermekhalandóság. A világnépesség mélyszegénységben élő hányadának az 1980-as években mért 40 százalékról kevesebb, mint 10 százalék alá zuhant 2015-re. Jóllehet az 1980-as évek óta az Egyesült Államokban és több más nyugati országban nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek, világszinten javulás mutatkozik:

a 0 (teljes egyenlőség) -1 (teljes egyenlőtlenység) tartományban mérő Gini-együttható 0,60-ról 0,47-re javult 1990-től 2013-ig.

Pinker azt állítja, hogy a fejlődés túlmegy az anyagi nyereségeken: a viselkedés és erkölcsiség egyéni és társadalmi normái szintén javulóban vannak. A műszaki fejlődéssel egy időben az erkölcsök terén is történt előrelépés. A zsarnoki rendszerek, a rabszolgaság, a kínzás, az erőszak, a fajgyűlölet és a nők alávetettsége mind elfogadott jelenségek voltak a múlt nemzedékei számára; ma a legtöbb ember erkölcsileg helytelennek ítéli meg ezeket.

Pinker nézetei szerint ezek a nyereségek a tizennyolcadik századi felvilágosodásból és a nyomában felhalmozódott tudásból, illetve szemléletbeli változásokból adódnak. Pinker négy felvilágosodás kori témára – értelem, tudomány, humanizmus és haladás – és az ezekkel párosuló hitre összpontosít, mely szerint ezeknek az eszméknek az alkalmazása az életminőség folyamatos javulásához vezetne. Ezek voltak azok az erők, amelyek a csaknem egyetemes szegénység, betegség, írástudatlanság és erőszak világát középosztálybeli jövedelemmel rendelkező, jóval nagyobb személyes biztonságot és szabadságot élvező, egészséges emberek világává formálták át – érvel a szerző. „A felvilágosodás megtette a hatását” – írja. „Elsöprő sikere ellenére hajlamosak vagyunk szinte teljesen megfeledkezni róla.”

Kétszázötven év óta különböző felvilágosodás-ellenes mozgalmak mégis azzal próbálkoznak, hogy visszafordítsák a történelem kerekét. A nacionalizmus, a tekintélyelvűség, a vallási óhitűség, a tudományellenes mozgalmak és a közelgő világméretű végítéletet megjósoló különféle „hanyatlásméletek” mindmind a jőzőn ész és a haladás erejébe vetett hitet akarták megtörni. Pinker azt állítja, hogy ismét a felvilágosodás értékeit vették célba azok, akik nem értékelik eléggé a tudományos ismereteket, a nacionalizmus és a törzsi szellem hívei, és igyekeznek lerombolni a modern intézményekbe vetett bizalmat. Úgy látja, hogy ezek a támadások egyformán érkeznek a politikai bal- és jobboldalról is.

Pinker kíméletlenül ostromozza a modernséggel szembenő értelmiséget és az új technikai vívmányok elutasítóit, akiket „romantikus zöld” aktivistáknak nevez, és azok tudománytalan nézeteit is kigúnyolja, akik ellenzik a géntechnológiát és az atomenergiát. A felvilágosodás értékeit fenyegető legnagyobb veszélynek azonban az önkényuralmi populizmus uralomra jutását látja. A szerző abban látja ezeknek a mozgalmaknak az alapvető problémáját, hogy inkább a törzsi közösségre összpontosítanak az egyén helyett, és nem tartják értéknek a választott csoporton kívül állók jogainak védelmét vagy a más országokban lakók jólétének előmozdítását. Lekicsinylik a tudást és a vélemények másságát, nagy becsben tartják az erős vezetőket, és megvetéssel tekintenek a szabályokra épülő kormányzásra, a kompromisszumokra és a központi hatalmat korlátozó demokratikus intézményekre. Egy megszépített múlt felé tekintgetnek vissza, ahelyett hogy a haladás eszméjét tennék magukévá. A populista fenyegetés ellenére Pinker hisz abban, hogy fennmaradnak a „liberális” demokrácia intézményei. Állítása szerint a jobboldali populizmus „inkább értelmezhető a népesség egy dühös és csökkenőben lévő csoportjának mozgósításaként, ... semmint egy évszázados múlttal rendelkező, egyenjogúságért küzdő mozgalom hirtelen visszajára fordulásaként”.

Ne adjuk fel a hitet

Az általános pesszimizmus egyik veszélye, hogy azokat a politika vezetőket ruházza fel hatalommal, akik a haladást előmozdító intézményeket akarják szétrombolni. Különösen igaz ez az Egyesült Államokra, amikor a külpolitikáról van szó. A második világháború után Washington egy olyan nemzetközi rendszert léptetett életbe, amely az USA biztonságáról és jólétéről volt hivatott gondoskodni a szabadság, a lehetőségek és a jogállamiság eszméinek – bármennyire is tökéletlen – terjesztése közben. Az Egyesült Államok célja az ezekben az értékekben osztozó országoknak a megerősítése volt, hogy aztán szövetségessé váljanak ezen értékek terjesztésében – ami viszont segítene elhozni a békét.

Ezek a célok sokkal nagyobb mértékben valósultak meg, mint 1945-ben bárki elképzelte volna. A valamikor az Egyesült Államok esküdött ellenségeinek számító Németország és Japán jelenleg legszorosabb szövetségesei között vannak. Nyugat-Európában béke honol. Világszerte a legtöbb ország jóváhagyta az Egyesült Államok által megalapozott gazdasági és politikai rendszert. Még Kína sem maradt le, és közelebb áll ahhoz, hogy osztozzon ezekben az eszmékben, mint Mao Ce-tung és a kulturális forradalom idején. Kínában ma kitárult a gazdasági lehetőségek tárháza, némiképp jobban érvényesül a személyes szabadság és a jogállamiság.

Maga a tény, hogy ilyen mértékű fejlődés zajlott le, korántsem jelenti azt, hogy minden rendben van, és nincs szükség semmilyen változásra. E fejlődésnek a pusztá mérete azt eredményezte, hogy az intézmények, amelyek létrehozták, változtatásra szorulnak, ha továbbra is szeretnének megoldást kínálni a világ problémáira. Mára érvényüket veszítették a második világháború után jól működő struktúrák, döntéshozó folyamatok és hatalmi erőviszonyok, amikor olyan sok ország jogosan szeretné hallatni a hangját a világpolitika színpadán. Az Egyesült Nemzetek Szövetsége, a Nemzetközi Valutaalap, a Kereskedelmi Világszervezet, a regionális biztonsági megállapodások és más intézmények mind nagyobb teret kell biztosítani a fejlődő országoknak. Ezek az országok csak ebben az esetben lesznek hajlandók együttműködni az Egyesült Államokkal a világra váró óriási kihívások leküzdésében. Az Egyesült Államoknak újból hajlandóságot kell mutatnia a hatalom megosztására annak pusztá gyakorlása helyett. Meg kell értenie, hogy ha ekképp jár el, ezáltal hosszú távon erősödik, nem pedig gyengül a biztonsága.

A Trump-kormány ennek épp az ellenkezőjét csinálja. Abból a téves feltevésből indul ki, hogy a világon egyre romlik a helyzet, és az Egyesült Államok veszítésre áll a jelenlegi nemzetközi rendszerben. Ezért Trump igyekszik szétzúzni a régi rendet. Élvezettel sértegeti az USA szövetségeseit, tárt karokkal fogadja a diktátorokat, előszeretettel kezd kereskedelmi

háborúkba, és látványosan vonul ki nemzetközi megállapodásokból, többek között a csendes-óceáni partnerségi megállapodásból, az iráni atomszerződésből és a párizsi éghajlatvédelmi egyezményből.

A liberális világrend, amely oly nagy fejlődést hozott magával, nem halott, és nincs pusztulásra ítélve. Ugyanakkor veszély fenyegeti – nem valamilyen kívülről támadó uralkodó részéről, hanem belülről. A fenyegetést súlyosítja, hogy általánosan képtelenek vagyunk a fejlődés felismerésére, illetve hogy hajlamunk van a rossz hírekre összpontosítani. Ahogy mindhárom szerző rámutat, a borúlátás beteljesítheti önmagát: azokban az országokban, ahol az emberek a világ egyre rosszabbá válásában hisznek, épp azokat az intézményeket zilálják szét, amelyek jobbá tették azt, és ezáltal beteljesítik a hanyatlásról szóló jóslatot. Ahogy mindig, úgy most is keményen kell majd harcolniuk a liberális világrend híveinek, hogy megtartsák – és jobbitsák a világot. Csak ily módon lesz fenntartható a világon az emberi létállapot példátlan fejlődése, amelynek megteremtésében ez a rend segédkezett, hogy egyre többek életében érkezzen el a béke, a jólét és a szabadság.

(Foreign Affairs)

Helen Dixon⁴

Felszabadító szabályozás Megmentheti-e Európa az internetet?

A személyes adatokat védő rendelkezések nem váltanak ki belőlünk pozitív érzelmeket. A cégek nem ritkán csak nyűgnek, felesleges kiadásnak és az innováció akadályának tekintik. A kormányok azt gondolják, hogy a szabályok mindenkire vonatkoznak, őket kivéve. Az utca embere pedig gyakran úgy tesz, mintha nem érdekelné, hogy adatait védik-e vagy sem.

Ez a szabályozás azonban jelenleg fontosabb, mint valaha. A világot egyre inkább meghatározzák a technika terén tapasztalható

tó egyenlőtlenségek; nagy szakadék tátong, amelynek egyik oldalán a nagyvállalatok és a hatalommal bíró kormányok, a másikon pedig az egyszerű emberek vannak. Az egyén autonómiája még a gazdag demokráta társadalmakban is annak a veszélynek van ma kitéve, hogy akár olyan egyszerű döntéseket, mint hogy milyen híreket olvassunk vagy milyen zenét hallgassunk, a szoftver és az eszközök mélyén működő algoritmusok szabnak meg – ezek olyan mélyen vannak, hogy a felhasználók rendszerint nincsenek is tudatában, hogy az adatfeldolgozás milyen mértékben formálja döntéseiket és lehetőségeiket. Ma a technikát „használgják fel, hogy irányítsák, amit látunk, amit csinálhatunk, és végül, amit mondunk – írta Bruce Schneier titkosírás- és adatvédelmi szakértő. Kevésbé érezzük magunkat biztonságban. Kevésbé érezzük magunkat szabadnak.”

A legtöbb embernek még rá kell ébrednie erre az igazságra. Az internet és a mobiltelefonos kommunikáció korszakában az emberek inkább azokra az árukra, szolgáltatásokra és élményekre hajlamosak összpontosítani, amelyeket a technika kínál, és kevésbé azokra a módokra, amelyek magánéletünket veszélyeztetik a mindennapi élet láthatatlan, de szerves részévé vált szoftverek, kódok és eszközök által. Bár sokan szeretnének fogalmat alkotni arról, hogy az adatfeldolgozás miként befolyásolja őket, legtöbbjüket nem érdeklik a részletek.

Lev Trockij szavait átfogalmazva, a gond az, hogy még ha minket esetleg nem is érdekelne a big data-nak nevezett adatmennyiség, a big data viszont érdeklődhet irántunk. A cégek és kormányok folyamatosan új utakat találnak, hogy bővülő mennyiségű információt gyűjtsenek össze és aknázzanak ki minél több emberről. Néha jó, néha rossz szándékkal. Ezt első kézből tapasztaltam meg: adatvédelmi biztosként Írországból, ahol a világ leghatalmasabb műszaki cégei közül soknak az európai főhadiszállása található, a magánszféra sorozatos megsértésének problémájába ütköztem, ahogy egyre inkább nőtt a cégek és kormányok adatok iránti étvágya, és egyre merészebbek lettek azok beszerzésének és felhasználásának módjait illetően. Az Európai Unió azzal

4 Írország adatvédelmi biztosja.